

Kokas Károly

Médiatéka a szegedi Egyetemi Könyvtárban

Egy különleges digitális videotéka intraneten, egyetemi környezetben

Külföldi minták nyomán az SZTE Egyetemi Könyvtár egy olyan típusú digitális videotéka kiépítésébe fogott kísérleti jelleggel, amely nem elsősorban vásárolt tartalmakkal (például piacon kapható DVD lemezek) számol, hanem a különféle elérhető ismeretterjesztő és más csatornákon digitálisan rögzített, az oktatás, kutatás számára hasznosítható munkákat szeretné begyűjteni. Első látásra az, hogy televízióból felvenni valamit, s azt könyvtárban szolgáltatni, szinte megoldhatatlannak tűnhet...

Egységes digitális, illetve elektronikus szolgáltatásomagunk keretében új, zömmel webalapú informatikai szolgáltatásokkal jelentkezett az újonnan épült *Egyetemi Könyvtár* az elmúlt években (1. ábra), az oktatói és kutatói munka hatékonyabb kiszolgálása érdekében (l. erről bővebben e számban *Ficzko Ildikó, Keveházi Katalin és Sándor Ákos* írását).

Mindezen új szolgáltatások közül a legizgalmasabb és talán hazánkban legújszerűbb a *Médiatéka* munkacímet viselő elgondolásunk. Ez azt célozta, hogy hozzunk létre egy saját, televízióadásokból rögzített digitális videoarchívumot, amely elsősorban az oktatást és kutatást szolgálja, tudományos ismeretterjesztő, illetve dokumentumfilmek katalogizált sokaságával.

1. ábra A szegedi Egyetemi Könyvtár egyik számítógépes kabinetje

Előkészületek és külföldi példák

Németországban már az 1990-es évek legelején láttuk, hogy az egyetemi könyvtárak rögzítik hallgatóik, oktatóik számára a televízió-műsorok egy részét, amelyet aztán azok helyben használnak, katalógus alapján. Például a konstanzi Egyetemi Könyvtárban már akkor 4000 dokumentumfilm, ismeretterjesztő film volt. De médiagyűjteményük lényege NEM az volt, hogy megvettek mindenféle audiovizuális kiadványt a piacon és azt szolgáltatják, hanem az, hogy az elérhető német nyelvű televíziós műsorokból rögzítették (akkor még S-VHS és VHS technikával) az egyetemi oktatás számára hasznosnak ítélt műsorokat: zömmel dokumentumfilmeket, s néhány esetben klasszikus játékfilmeket. Ez a gyakorlatban úgy történt, hogy a tv-újságból programozták a videókat, és utána az újságból kivágottnak információ címkével ellátták a kazettát és röviden katalogizálták is, hogy tartalmilag visszakereshető legyen. Az anyagot nem kölcsönözték, nem másolták, viszont helybeni tanúláshoz megtekinthető volt (2. ábra).

2. ábra A „Mediothek” német könyvtárakban

Mi is hasonlót terveztünk tehát, s kezdő lépésként jó pár hasonló német intézményt megkerestünk levelünkkel, főleg a jogi problémák miatt, mivel feltételeztük, hogy az egységes uniós jog miatt nem lehet nagy eltérés a szabályozásban. Magyarán, ha Németországban jogilag ez megoldható, akkor nálunk is mennie kell. Partnereink azt írták – az itt kifejtendő feltételek mellett –, hogy nem ütköztek copyright-akadályba. Ez olyan kulcskérdés, amiről a megkérdezettek véleménye itthon nem pont ilyen volt.

A konstanzi honlap így fogalmazott:

„A szerzői jog miatt a televíziós adásokat (fekete videokazetták) csak a Konstanzi Egyetem polgárai kölcsönözhetik (01/... és 03/... jelzettel kezdődő tagsági kártya) tudományos célból. A „Mediothek” egyéb felhasználói csak a könyvtár által vásárolt videókat kölcsönözhetik (színes videokazetták).”

S a konstanzi Egyetemi Könyvtár igazgatója levelében még hozzátette:

„A Konstanzi Egyetemi Könyvtárban a rögzített videoanyagok szabályzata szerint a felvételeket csak az egyetemi polgárok kölcsönözhetik (a dolgozók és a hallgatók). Minden felvett kazettán jelöljük, hogy 'csak az egyetemi polgárok számára'. Ez a szabályozás teljesen megfelel a német szerzői jognak, ez a szabály semmilyen problémát soha nem jelentett nálunk.”

Az internetről hamar kiderült, hogy más nagy német egyetemi könyvtárak is rögzítenek és használnak televíziós műsorokat. Onnan is hasonló válaszokat kaptunk:

„Azokat a régebbi felvételeket, amelyek a szerzői jog módosítása előttről valók, csak a média-kulöngyűjteményben lehet használni. A televíziós felvételek az egyetemi oktatók javaslatai alapján készülnek csak. Ha úgy tanácsolják, akkor csak tudományos céllal használható a felvétel. Mi rögzítjük három különféle nagy nemzetközi adó napi híryanagát is, amelyek aztán három hétig használhatók a kulöngyűjteményünkben. A szerzői jog szerint ezek a híryanagok DVD-re kerülve az oktatók számára elérhetők tudományos vagy magánhasználatra. Mi ehhez az eszközöket biztosítjuk, s munkatársaink segítenek, ha szükséges.

E gyakorlat mellett nincs probléma a szerzői joggal.”

Már a tervezés elején világos volt, hogy három komoly problémát kell majd megoldanunk:

- a) a felmerülő jogi kérdéseket a szolgáltatás körül;
- b) a digitális videorögzítés pontos módját illető;
- c) az olvasók kiszolgálását: tudniillik, hogyan és hol nézik meg a filmeket?

Így a következőkben ebben a sorrendben tekintjük át a szegedi Médiaprojekt megteremtése körüli helyzetet.

Jogi kérdések¹

A vásárolt anyag könyvtári használatára kialakult dolognak mondható Magyarországon, viszont mindenki értetlenül állt itthon a televíziós anyagok

rögzítése előtt, elsősorban annak copyright-problémái miatt.

Van, aki azt mondta, hogy ha oktatási célra és csak egyetemi, belső használatra gyűjtjük, s nincs sem kölcsönzés, sem másolás, akkor ugyanaz a helyzet, mint Konstanzban, meg lehet csinálni. Mások azt mondták, teljesen mindegy, minden felvétel után copyright-díjat kell fizetni, egyenként tárgyalva a jogtulajdonossal, ami nem a tévécsatorna, hanem a filmkészítő-forgalmazó. Megint mások közös jogkezelésbe tartozónak vélték ezt. S van, aki azt mondta, ez egyrészt könyvtári gyűjteménnyé válna, amiből helyben szolgáltatni miért ne lehetne, másrészt tovább is kell, illetve lehet fejleszteni, mint minden más különgyűjteményét egy könyvtárnak.

Végül szakjogászhoz fordultunk, hogy a hatályos szerzői jogszabályok alapján fejtsse ki, mi vonatkozhat abból egy ilyen tervezett gyűjteményre. A megoldandó szituációt tehát a következőképpen foglalhatjuk össze (jogi szempontból): az IGAZI kérdés, hogyan kezeljük a forrást, ami a különféle televízió-műsorok rögzítése révén előállt, általunk digitálisan rögzített anyag. (Az említett német könyvtárak is ezeket gyűjtik, hiszen a piacon igazi, színvonalas dokumentumfilm valamilyen hordozón nagyon kevés kapható, tehát felveszik őket a televíziókból.)

Ezeket az anyagokat a szolgáltatás keretében:

- csak belső, egyetemi használatra bocsátanánk,
- csak egyéni és helybeni használatra,
- csak oktatási és kutatási célt szolgálna (szóráskoztatás stb. kizárt),
- másolása, kölcsönzése tiltott volna, eleve egy példányban létezne,
- jövedelmet semmilyen módon nem termelne (ingyenes szolgáltatás).

Elgondolásunk szerint minden más módon is a „fair use” hatókörébe esne, hiszen kereskedelmi hasznát nemigen csorbítaná senkinek. Magyarán, ha a szolgáltatás nem jön létre, akkor nem növekedik ezáltal senki jogos bevétele/haszna.

A jogi háttérrel megvilágító elgondolást a következőkben foglalhatjuk össze. Az 1999. évi LXXVI. törvény „Szabad felhasználás” c. fejezete érdekes számunkra. Ott egyrészt a 35.§ 1. és 4. bekezdés, amely a magáncélú másolást tudományos kutatás céljából nyilvános szolgáltatást nyújtó könyvtárak (1997. évi CXL. törvény) részére lehetővé teszi szabad felhasználásként, másrészt a 38.§ 5. be-

kezdés, amely szerint a könyvtár a gyűjteményébe tartozó műveket az ott részletezett feltételekkel képernyőn megjelenítheti, illetve nyilvánosság számára hozzáférhetővé teheti (pl. intranet). A technikai feltételeket a 2004. (IV. 28.) Korm. rendelet tartalmazza.

Ez annyira meghatározó a projekt kivitelezhetősége és megértése szempontjából, hogy idézzük:

„A Kormány a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) 112. §-ának (3) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli el:

1. § E rendelet alkalmazásában:

a) kedvezményezett intézmény: az Szjt. 38. §-ának (5) bekezdésében felsorolt intézmény;

b) igénybe vevő: akinek részére a kedvezményezett intézmény gyűjteményének részét képező művet tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára az Szjt. 38. §-ának (5) bekezdése alapján megjelenítik vagy közvetítik (hozzáférhetővé tesszik).

2. § (1) A kedvezményezett intézmény a művet az Szjt. 38. §-ának (5) bekezdése alapján akkor használhatja fel szabadon, ha

a) olyan biztonságos műszaki megoldást alkalmaz, amely megakadályozza a gyűjteménye hozzáférhetővé tett elemeinek módosítását, többszörözését (bármely hordozón való rögzítését), illetve az igénybe vevőként meghatározott személyek körén kívülre irányuló közvetítését, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is;

b) a hozzáférhetővé tett műhöz kapcsolatos tájékoztatást ad arról, hogy az csak az Szjt. 38. §-ának (5) bekezdésében megjelölt tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljából vehető igénybe.

(2) Az Szjt. 38. §-a (5) bekezdése alkalmazásának további feltétele, hogy a kedvezményezett intézmény szabályzatában az e rendeletben foglaltaknak megfelelően meghatározza az igénybe vevők számára a számítógépes terminálokhoz való hozzáférés rendjét. A szabályzatban a hozzáférés feltételeként meg kell követelni az igénybe vevő nyilatkozatát arról, hogy a számítógépes terminálok az Szjt. 38. §-ának (5) bekezdésében megjelölt tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljából veszi igénybe.

3. § (1) A kedvezményezett intézmény gyűjteménye az Szjt. 38. §-ának (5) bekezdésében meghatározott szabad felhasználás alapján történő hozzáférhetővé tétel céljából bármely más kedvezményezett intézmény gyűjteményével szabadon összekapcsolható (célrarendelt hálózatba kapcsolódás). A kedvezményezett intézmény gyűjteménye más, vele összekapcsolt kedvezményezett intéz-

ményben felállított számítógépes terminálon keresztül az igénybe vevő számára a nyilvánosság-hoz közvetíthető.

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásának feltétele, hogy

a) a kedvezményezett intézmények gyűjteményei célrarendelt hálózatban történő összekapcsolása olyan biztonságos műszaki megoldáson alapuljon, amely kizárja, hogy az egyes kedvezményezett intézmények gyűjteményeinek igénybe vevőin kívül más is hozzáférjen a gyűjteményekhez;

b) a célrarendelt hálózatba kapcsolt valamennyi kedvezményezett intézmény feleljen meg a 2. § (1) bekezdésében meghatározott feltételeknek.

(3) A 2. § (1) bekezdésének a) pontja és a 3. § (2) bekezdésének a) pontja alkalmazásában biztonságosnak kell tekinteni azt a műszaki megoldást, amely megfelel a külön jogszabályban meghatározott informatikai biztonsági tanúsítvány kiadásához szükséges feltételeknek.

4. § Ez a rendelet a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló nemzetközi szerződést kihirdető törvény hatálybalépésének napján lép hatályba.”

A rádió-, illetve televízió-szervezeteknek (ún. kapcsolódó jogok jogosultjai) a műsorokon fennálló joga alóli szabad felhasználási kivételt a **törvény 83. § 2. bekezdése** szabályozza:

„80. § (1) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a rádió- vagy a televízió-szervezet hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy műsorát

a) más rádió- vagy televízió-szervezetek, illetve vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítést végzők sugározzák, illetve a nyilvánossághoz közvetítsék;

b) rögzítsék;

c) rögzítés után többszörözzék, ha a rögzítés hozzájárulása nélkül készült, vagy ha a rögzítés a 83. § (2) bekezdése alapján készült, és a többszörözés más célra készül, mint amelyre a 83. § (2) bekezdése vonatkozik;

d) vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy tegyék a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg.

(2) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a televízió-szervezet hozzájárulása szükséges ahhoz is, hogy műsorát a közönség részére közvetítsék olyan helyiségben, amely belépti díj ellenében hozzáférhető a közönség számára.

(3) Az (1)-(2) bekezdésben említett felhasználásokért - ha a törvény eltérően nem rendelkezik - díjazás jár.”

Ami a jogfilozófiai megfontolásokat illeti, az a törvény 33. §-ában van megfogalmazva. Ebből kitűnik, hogy a szabad felhasználás nem azért van a szerzői jogi törvényben, hogy a felhasználónak megkönnyítse az életét, hanem mert a jogalkotó a szerzőnek a művén fennálló abszolút kizárólagos jogát a köz egyes méltánylandó érdekeire tekintettel korlátozza. Ezért ezek nem korlátlanul kiterjeszhető tényállások, hanem szorosan értelmezendő kivételek a szerzői jog alól. Ez a képernyős megjelenítési lehetőség egy európai uniós irányelvet a mi jogunkba bevezető törvénymódosítás eredménye (így ment ez máshol is, erre utal az egyik idézett levél is a „before the amendment of copyright law” kifejezéssel).

Tudnunk kell azonban, hogy a mai – és már-már a holnapi – technikát is figyelembe véve egészen a határán járunk azoknak a lehetőségeknek, amelyek a szerző és a köz érdekeinek összeegyeztetését szolgálják a jogban. Magyarán: a művek – a technikai eszközöket felhasználva – nagyon könnyen kiszabadulnak a jog által lehetővé tett szabad felhasználás szűk köréből és átkeverednek a kalózkodás jogsértő területére. Ezért, mielőtt intézményesítettük ezt a szolgáltatást, pontosan át kellett gondolnunk, hogy meg tudjuk-e óvni ezt a státusát, nem keletkezik-e egy kiskapu, amin keresztül lehetővé válik a projekt „illegalitásba” való átcsúszása.

A technika kiválasztása

Mint már említettük, a VHS-korszakban is volt lehetőség saját felvételekből álló videokollekció létrehozására, de a digitális videorögzítés olcsó megjelenése egészen új lehetőségeket nyitott. Az évtizednyi PC-alapú videodigitalizálás alapjain megteremtődött a *winchesteres asztali DVD-író* megjelenése. Ezek az eszközök ma már legalább a harmadik generációjuknál tartanak, de már első megbízható – egyébként a Panasonic által piacra dobott – példányai is képesek voltak a következőkre:

- a videókhoz hasonlóan TV adások vétele,
- az adások programozott rögzítése,
- MPEG2 szabványú, a videó DVD-vel kompatibilis digitális rögzítés,
- a DVD méretét messze felülmúló HDD-n való rögzítés,
- DVD lemezre történő archiválása,
- a felvételek rendezése, elnevezése, vágása,
- a DVD normalizálása egyszerű készülékeken való lejátszáshoz (menü stb.).

Ezeket a készülékeket a kábeltelevízió-hálózatra csatlakoztatva, az előfizetett műsorokat egy hónapra előre lehet programozni, ami ma már akár 100-120 átlagos dokumentumfilm DVD minőségű rögzítését teszi lehetővé (3. ábra). Ezeket a filmeket „reklám-mentesíteni” és pontosan megvágni is lehet a készülékkel:

3. ábra Modern DVD felvevő fájlkezelése

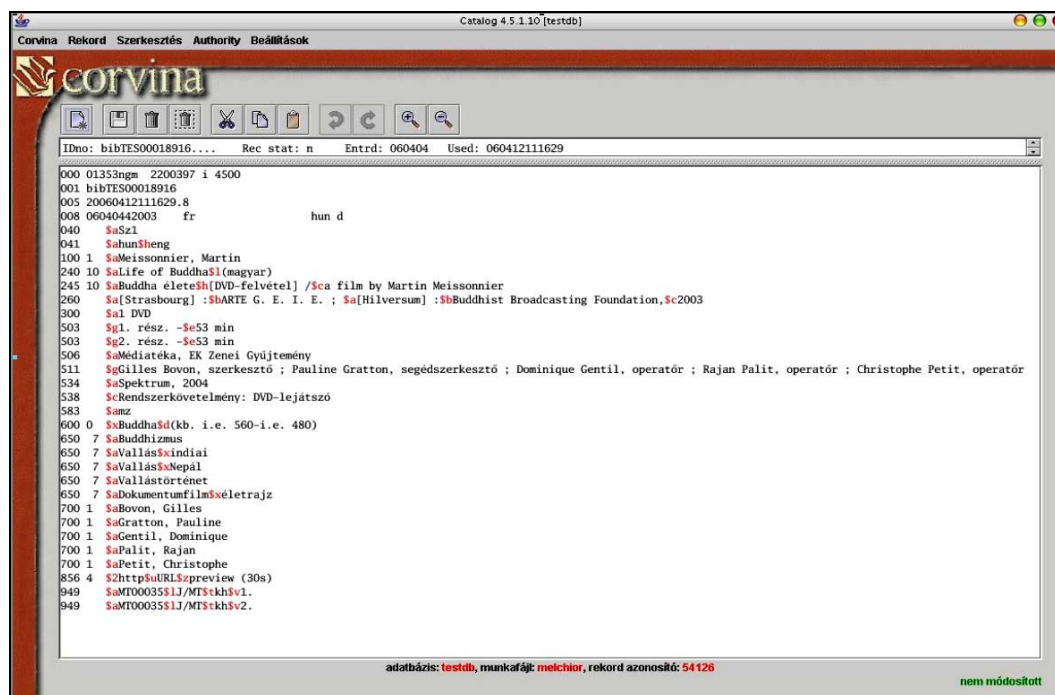
Az elkészült anyagok tehát DVD-re írhatók és tetszés szerinti sorrendezhetőek, menübe szerkeszthetőek. Így a katalogizálásnál az egyes lemezek is leírhatók, de még helyesebb, ha az egyes filmeket írjuk le, a lelőhely-lemezüket csak indexáljuk (4. ábra):

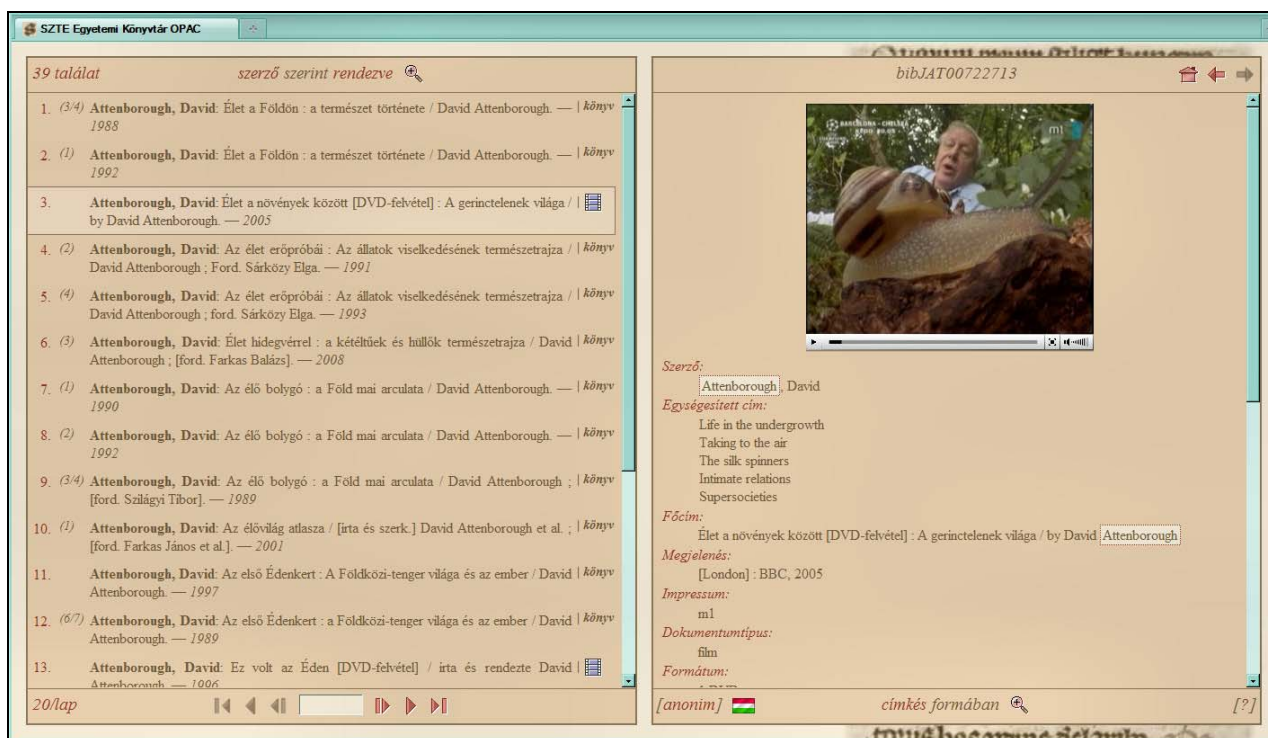
4. ábra Egy elkészült felvétel nyitó menüje

A rekordok feldolgozása

A Médiatéka dokumentumait a könyvtár integrált rendszerében dolgozzuk fel, természetesen filmenként. A MARC rekord adatai lehetőségeket használjuk, amit feldolgozó kollégákkal együtt munkáltunk ki (5. ábra). (A teljes adatelemsort a dolgozat függelékében közöljük.)

5. ábra Egy Médiatéka-tétel feldolgozása a Corvina rendszerben

6. ábra Így látja az olvasó a találatot a filmelőnézetrel

A feldolgozás is, mint a felveendő műsorok kiválasztása, internetes eszközök segítségével történik. Nagy segítséget jelent az *IMDB* adatbázisa (www.imdb.org), illetve a hazai *PORT* (www.port.hu) részletes műsorújsága. Ezen kívül természetesen rendelkezésre áll a filmek stáblistája is, ami néha elengedhetetlen a részletes feldolgozáshoz.

Szolgáltatás most és a jövőbeni tervek²

A Médiatéka honlapján³ megtalálja az olvasó a legfontosabb tudnivalókat a gyűjteményről, a felhasználásról, sőt egy FAQ-ot is talál, amelyben a leggyakrabban feltett kérdésekre választ is kaphat. A legfontosabb azonban az, hogy a teljes katalógus megszokott felületén vagy külön is, de teljes részletességgel kereshet az anyagban. Sőt, annak java részéhez már vizuális mozgóképi előnézet is tartozik, így a kiválasztott film rekordjában megtekinthető az előnézeti videó (30 mp), mely alapján eldönthetjük, hogy az adott film valóban megfelel-e követelményeinknek (6. ábra).

Gyűjteményünk máris jelentősnek mondható⁴, a *Spektrum*, a *Discovery*, a *National Geographic* és társai ontják a filmeket. A filmeket digitális felvevővel MPEG2 formában rögzítjük, abból hagyomá-

nyos, menüvel ellátott DVD-lemezeket írunk. Ezeket a „Zenei Gyűjtemény és Médiatéka” különgyűjteményben tároljuk, ahol a katalógusból kikeresett lemezt a könyvtáros betesz egy központi lejátszóba és a kívánt televíziókészüléken vagy készülékeken bejuttatja (7. ábra). A lemezekről készül egy teljes image-t (ISO típusú) tartalmazó másolat is, ez egyrészt archiválási, biztonsági célra, másrészt a jövőbeni szolgáltatás-fejlesztésre szolgál. (Erről a befejezésben pár szó még esik majd.) A másolatokat nagy kapacitású szerveren tároljuk, ahonnan gyorsan újra kiírhatók, ha esetleg baj érné az eredeti lemezt.

7. ábra A Médiatéka filmjeit ma még hagyományos televíziókon nézhetik meg az olvasók

Jelenleg 627 lemezünk van, melyen cca. 3000 film található, ebből 1366 van pillanatnyilag feldolgozva a katalógusban. Ez a kollekció most így oszlik meg tartalmilag:

Alkalmazott tudományok	95
Irodalom	31
Művészet	184
Orvostudomány	4
Társadalomtudományok	163
Természettudományok	208
Történelem	1184
Vallás	39

A szolgáltatás fejlesztésének két fő feladatát látjuk sürgetőnek. Az egyik, egy rövid távon is megléphető lépés, ti. a CRT képcsöves, elavult televíziók lecserélése a Zenei Gyűjtemény és Médiatéka különgyűjteményben. Itt már nem fogunk televíziót alkalmazni, hanem teljesen digitálissá tesszük a rendszert, ugyanis számítógépek kerülnek, 16:9-es monitorokkal a televíziók helyére. Itt vágunk bele abba a kísérletbe is, hogy ne a valós, fizikai lemezeket használjuk, hanem a tároló szerveren meglévő lemez képét visszük fel az adott számítógépre. Terveink szerint mindez félig automatizált kezelő felületen működne, vagyis az olvasó jelzi, hányas lemezt kéri, és ismert, hogy melyik gépnél szeretné ezt használni. A könyvtáros a két adat birtokában (mondjuk 145-ös lemez a 4-es gépre)

elvégez egy úrlapos rendszerrel a felvitelt s a felhasználónak elindul a film.

Talán ennél is fontosabb, de mindenesetre bonyolultabb folyamat a Médiatéka erőteljesebb promotálása az „egyetemi piacon”. A felhasználói statisztikák azt mutatják, hogy a gyűjteményben lévő lehetőségeket az egyetemi polgárok még nem fedezték fel, a Médiatéka ismertsége is alacsony, az oktatásba és tanulásba még egyáltalán nem épült be a nyugat-európai könyvtárakban és egyetemeken megszokott módon. Ehhez 2009 őszétől az eddigieknél (programok a „Könyvtári Éjszaka” keretében, szórólapok, hirdetmény a polcokon stb.) alaposabb promóciós programokkal állunk elő, elsősorban a tematikusan érintettebb bölcsészkaron.

A legfontosabb azonban az, hogy rendelkezünk máris egy olyan gyűjteménnyel és hozzá tartozó feldolgozottsággal, illetve kiszolgáló apparátussal, amely – részletesebben megismertetve az egyetemi oktatókkal és hallgatókkal –, jól fogja szolgálni az oktatás, s részben a kutatás ügyét is. Úgy gondoljuk, hogy mediatisált korunkban, ahol a szakemberek az új generációk egészen más és újszerű tanulási módszereiről, befogadási szokásairól értekeznek, ahol egy egész nemzedéket a „screenager” fogalmával írnak le, fontos szerepe lesz egy oktatási-tanulási célú filmgyűjteménynek, a Médiatékának.

Függelék

A szegedi EK Médiatékájában alkalmazott katalógus-adatelemek

adat	meghatározás	
cím		
sorozat cím		
eredeti cím	a műsorszám eredeti nyelvű első kiadásának címe	
kiadó		
nyilvánosságra hozó (műsorszolgáltató) csatorna megnevezése		
nyelv		
adásnap	az a naptári nap, amikor az adott adásmenet alapján a nyilvánossághoz közvetítik a műsorszámot	
a műsorszám sugárzásának időpontja (óra, perc)		
adásidő	adáshossz	
műfaj	filmhíradó	
	dokumentumfilm	ismeretterjesztő film – tudományos film – szakfilm – oktatófilm

		<p>természetfilm</p> <ul style="list-style-type: none"> – tudományos film – szakfilm – oktatófilm
		történelmi film
		<p>filmszociográfia</p> <ul style="list-style-type: none"> – rétegfilm – településábrázoló film – néprajzi film – tényfeltáró film – esetábrázoló film – eseményábrázoló film – antropológiai film
		<p>portréfilm</p> <ul style="list-style-type: none"> – egy v. több személyről, ill. testületről szóló portréfilm – életrajzi film – memoár
		<p>riportfilm, interjúfilm</p> <ul style="list-style-type: none"> – mélyinterjú-film – életútinterjú-film – szocioriportfilm
		<p>dokumentumesszé</p> <ul style="list-style-type: none"> – parabolisztikus df. – ironikus df. – költői df. – esszéisztikus df. – kísérleti df. – áldokumentumfilm – oknyomozó df. – sorsanalizáló df. – esetábrázoló df. – eseményábrázoló df. – antropológiai df. – pszichológiai szemléletű df. – művelődéstörténeti dokumentumfilm – politikai intézményrendszer működési modelljét megjelenítő film
	<p>játékfilm</p> <ul style="list-style-type: none"> - nagyjátékfilm - kisjátékfilm - animációs film 	<p>akciófilm</p>
		filmvígjáték
		gyermekfilm
		horrorfilm
		ismeretterjesztő film
		kalandfilm
		klasszikus film
		kosztümös film
		krimi
		kultuszfilm
		mesefilm
		musical
		művészfilm

Kokas K.: Médiatéka a szegedi Egyetemi Könyvtárban

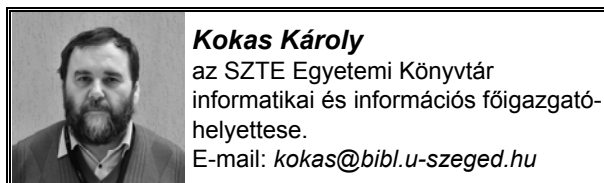
		romantikus film
		sci-fi
		thriller
		történelmi film
		western
	animációs film	rajzfilm
		kollázsfilm
		bábfilm
		gyurma
		homok
		papír
		számítógépes animáció (2 és 3 D)
létrehozó/alkotó	író	
	költő	
	műfordító	
	forgatókönyvíró	
	szövegíró	
	publicista	
	fordító	
	dramaturg	
	rendező	
	zeneszerző	
	zenei rendező	
	felelős szerkesztő	
	operatőr	
	díszlettervező	
	bábtervező	
	jelmeztervező	
	animátor	
	koreográfus	
	átdolgozó	
	feldolgozó	
	hangszerelő	
	összeállító	
	hírszerkesztő	
	riporter	
	rádióra alkalmazó	
	tudósító	
	műsorvezető	
	producer	
	szerkesztő	
	előadó	
	színész	
közreműködő	vágó	
	főgyártásvezető	
	gyártásvezető	
	műsorszervező	
	zenei szerkesztő	
	zenei munkatárs	

Jegyzetek

- 1 Köszönetet mondunk ezúton is *Dr. Mann Judit* szerzői jogásznak, aki kitűnő baráti segítséget nyújtott a jogi helyzet tisztázásában.
- 2 A Médiatéka koncepció kidolgozásában kulcsszerepet játszott *Mészáros Zoltán*, illetve a megvalósítás kidolgozásában és az üzemeltetésben *Molnár Tamás* kollégám.
- 3 Az SZTE EK honlapjáról, a <http://www.bibl.u-szeged.hu/mediateka/> címről érhető el.
- 4 A gyűjtemény alapján a szerző mintegy 300 lemezes (kb. 7-800 film) digitalizált magángyűjteménye szol-

gált, amely kollekción egyszersmind a koncepció kiérlelésének is terepe volt.

Beérkezett: 2010. I. 25-én.

Kóka Károly

az SZTE Egyetemi Könyvtár informatikai és információs főigazgató-helyettese.

E-mail: kokas@bibl.u-szeged.hu

Az e-könyv nem nagy üzlet a kiadóknak

A könyvesek szerint a vevők eltúlozzák a várható megtakarításra vonatkozó becsléseket, irreális várakozásokat fűznek az e-könyvek árának csökkenéséhez. Igaz, az utóbbiaknál a nyomtatási költségekkel nem kell számolni, de vannak olyan tételek, amelyek megmaradnak: szerzői jog ezután is lesz, a marketingköltségektől sem lehet eltekinteni, és az önköltségben más kiadásokat is tekintetbe kell venni. Mindez felveti a kérdést: ténylegesen mennyivel kerül többre egy nyomtatott könyv a digitálisnál? A *The New York Times* több nagy könyvkiadó vezetőit interjúvolta meg erről a kérdéssel, így alakította ki a fő költségek – szükségszerűen leegyszerűsített – összetevőit.

A tipikus keménykötésű könyv borítóján a kiadó feltünteti az általa ajánlott kiskereskedelmi árat. Ha ez 26 dollár, a kereskedő általában 13-at fizet a kiadónak, amely ebből mintegy 3,25 dollárt költ a könyv kinyomtatására, tárolására és szállítására, beleértve az el nem adott könyvek visszaszállítását is. A borítóra és a könyv megtervezésére mintegy 80 centet fordít. A marketingköltség átlag 1 dollárt visz el. Ezeknek a tételeknek a többsége a példányszám növekedésével egy kötetre számítva értelemsszerűen zsugorodik.

A szerzőnek általában a keménykötésű kötet árának 15 százaléka jut, ebben az esetben 3,90 dollár. A sikeres bestseller írók nem egyszer a várható bevétel ennél nagyobb részét kapják meg, ráadásul előre – elsőkönyves szerzők esetében is lehet ez a helyzet, ha a kiadó kockázatot vállal. (A kiadók általában úgy kalkulálnak, hogy a szerzőknek fizetett összegek aránya teljes ráfordításaikban a végső összesítésnél nagyobb lesz a tervezettnél, mivel nem minden könyv hoz be annyit, amennyi fedezi az írói előleget.) A kiadónak végül 4,05 dollárja marad, ebből kell fizetnie a működési költségeket, az alkalmazottakat, a hivatali helyiségek bérletét és fenntartását – haszna pedig a mindezek után fennmaradó összeg.

Az e-könyv esetében az Apple-lel kötött megállapodás szerint a kiadó szabja meg a fogyasztói árat. A kiskereskedő ügynökként lép fel, aki minden eladásért a vételár 30 százalékát gyűjti be. Így a 12,99 dolláros e-könyvért a kiadó 9,09 dollárhoz jut. Ebből 50 cent a digitalizálás, 78 cent a marketing költsége. A szerzők jogdíjáról heves vita folyik az irodalmi ügynökök és a kiadók vezetői között. A nagy kiadók közül egyesek a teljes jövedelem 25 százalékát fizetik, mások a fogyasztói árat veszik alapul: egy 12,99 dolláros e-könyv esetén a jogdíj 2,27 és 3,25 dollár között mozoghat.

A kiadónak a fennmaradó 4,56-5,54 dollárból kell levonnia azokat a szerzői előlegeket, amelyek nem térültek meg, és ebből kell kifizetnie a működési költségeket. Első látásra az e-könyv jövedelmezőbbnek tűnik, de a kiadók rámutatnak, hogy a digitális könyvek ma még csak a forgalom 3-5 százalékát képviselik. Ha ez az arány az elektronikus könyvek javára később meg is változik, a kiadóknak még viselniük kell a nyomtatott könyvekkel járó kiadások – például a raktárköltségek – jelentős részét, miközben az utóbbiak jóval kevesebb papíralapú példány között oszlanak majd meg. Ráadásul a jelenlegi gyakorlat szerint a kiadók az első, keményfedelű példányok költségén később sokat behozhatnak a puhakötésű és zsebkötésű kiadásokon. Ha viszont az e-könyveket a puhakötésűekhez hasonló áron kezdi forgalmazni, és azt csak később csökkentik, kedvezőtlenebbé válhat a ráfordítások megtérülése és az új szerzők támogatása.

De a kiadókat az a lehetőség is aggasztja, hogy ha az e-könyv igazán elterjed, az a könyvkereskedések megszűnéséhez vezethet – ezért érdekükben áll a digitális könyv előretörésének lassítása, amire az a legegyszerűbb eszköz, hogy nem adják túl olcsón. A 12,99-14,99 dolláros ár sok tekintetben pusztán kísérleti, hogy a kiadók visszaverjék az Amazon 9,99 dolláros ajánlatát, amelyet a legtöbb új könyv és bestseller e-változataiért kínált. Kérdéses azonban, hogy a vevők elfogadják-e ezt.

/SG.hu Hírlevél, 2010. március 23., <http://www.sg.hu/>

(SzP)